

Rolnummer 412
Arrest nr. 39/93 van 19 mei 1993

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag gesteld door het Hof van Cassatie bij arrest van 6 april 1992 in zake Hugues Jacquemin.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters F. Debaedts en M. Melchior, en de rechters L. De Grève, L.P. Suetens, L. François, P. Martens en J. Delruelle, bijgestaan door de griffier H. Van der Zwalmen, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

*

*

I. *Onderwerp*

Bij arrest van 6 april 1992 in zake Hugues Jacquemin heeft het Hof van Cassatie de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Worden de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet geschonden door artikel 118, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, in zoverre het bepaalt dat alleen de ingeschrevene die, met de lichting 1987, ten minste één uitstel heeft verkregen op grond van artikel 10, § 4, 5°, van de op 30 april 1962 gecoördineerde dienstplichtwetten, in de reactie die eraan gegeven was bij de wet van 1 december 1976, op die grondslag zoveel uitstel kan verkrijgen als vereist om te kunnen genieten van de vrijlating als bepaald in artikel 12, § 1, 1°, van de genoemde wetten, in de redactie die eraan was gegeven bij de wet van 1 december 1976, en in zoverre het niet dezelfde mogelijkheid biedt aan de ingeschrevene die, met de lichting 1987, ten minste één uitstel heeft verkregen op grond van artikel 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, in de redactie van dat artikel vóór de inwerkingtreding van de wet van 16 juni 1987, en evenmin aan de ingeschrevene die, met de lichting 1987, voldeed aan de voorwaarden gesteld in artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, in de redactie die eraan was gegeven bij de wet van 1 december 1976 ? »

II. *De in het geding zijnde wetsbepalingen, de feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil*

1. De relevante wetteksten in deze zaak zijn de volgende.

Vóór de inwerkingtreding van de wet van 16 juni 1987, bepaalde artikel 12, § 1, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten wat volgt :

« Kan worden vrijgelaten van dienst in vredestijd en wordt, wat de duur van de militaire dienstplicht betreft, behandeld zoals de dienstplichtigen van zijn leeftijdsklasse :

1° De ingeschrevene die wegens zijn leeftijd geen recht meer heeft op de eerste vijf uitstellen en die, na de leeftijd van achttien jaar, gedurende ten minste vijf jaar zijn werkelijke en gewone verblijfplaats buiten Europa heeft. »

Ook vóór de inwerkingtreding van die wet van 16 juni 1987, bevatte artikel 10 van dezelfde gecoördineerde wetten onder meer de volgende bepalingen :

- Artikel 10, § 1, 8° :

« Zolang de ingeschrevene in aanmerking komt voor het contingent ener lichte, genoemd naar een der jaren waarin hij de leeftijd van 19 tot 23 jaar bereikt, kan hij een uitstel bekomen waardoor hij telkens naar de volgende lichte overgaat, indien hij aan een der hierna gestelde vereisten voldoet :

(...)

8° Hij die in het buitenland verblijft. »

- Artikel 10, § 4, 5° :

« [De leeftijd waarop uitstel kan worden verkregen] wordt gebracht op 30 jaar :

[...]

5° voor de ingeschrevenen die werkelijk en gewoonlijk verblijf houden buiten Europa. »

De wet van 16 juni 1987 heeft de mogelijkheid om een vrijlating op morele grond, op basis van artikel 12, § 1, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten te verkrijgen, afgeschaft. Zij heeft evenwel voorzien in een overgangsbepaling die de ingeschrevenen die op grond van artikel 10, § 4, 5°, van die wetten een uitstel hebben gekregen, de mogelijkheid biedt het aantal uitstellen te bereiken dat nodig is om de vrijlating op morele grond te krijgen die vroeger was voorgeschreven door de opgeheven bepaling van artikel 12, § 1, 1°. Die overgangsbepaling is artikel 118, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, waarover de prejudiciële vraag is gesteld. Dat artikel luidt als volgt :

« De ingeschrevene die met de lichte 1987 ten minste één uitstel verkregen heeft op grond van artikel 10, § 4, 5°, van de dienstplichtwetten, gecoördineerd op 30 april 1962, in de redactie die eraan gegeven was bij de wet van 1 december 1976, kan op basis hiervan zoveel uitstellen verkrijgen als nodig is om in aanmerking te komen voor de vrijlating, bepaald in artikel 12, § 1, 1°, van de genoemde wetten, in de redactie die eraan gegeven was bij de wet van 1 december 1976. »

2. H. Jacquemin, geboren op 5 april 1967, heeft op 10 maart 1989 voor de lichte 1989 een aanvraag om uitstel van militaire dienst ingediend op grond van artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, zoals dat artikel was geformuleerd door de wet van 1 december 1976, en op grond van artikel 118, § 2, van dezelfde gecoördineerde wetten. Voor de vorige lichten had hij vroeger uitstel gevraagd en gekregen op grond van artikel 10, § 1, 8°, van dezelfde gecoördineerde wetten.

In een beslissing van 30 mei 1990 heeft de Militieraad van de provincie Brabant hem dat uitstel geweigerd, voornamelijk om reden dat zijn vroeger uitstel niet was aangevraagd op grond van artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, maar wel op grond van artikel 10, § 1, 8°, van die gecoördineerde wetten, en

dat hij bijgevolg niet het voordeel kon genieten van de overgangsbepaling van artikel 118, § 2, van de gecoördineerde wetten, die uitsluitend de eerste van die bepalingen beoogt.

De Hoge Militieraad heeft op 9 december 1991 die beslissing bevestigd.

H. Jacquemin heeft bij het Hof van Cassatie een voorziening aanhangig gemaakt, waarop dat rechtscollege uitspraak heeft gedaan in zijn arrest van 6 april 1992. Na drie van de vijf middelen van de eiser te hebben verworpen, is het Hof, bij het onderzoek van het eerste en het derde middel, van oordeel dat de Hoge Militieraad artikel 118, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten juist heeft toegepast, maar stelt « dat, voor het overige, de middelen aanvoeren dat artikel 118, § 2, aldus uitgelegd, de artikelen 6 en *6bis* van de Grondwet schenden, dat zij een prejudiciële vraag opwerpen zoals bedoeld in artikel 26, § 1, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof; dat uit artikel 26, § 2, van die wet voortvloeit dat het Hof van Cassatie aan het Arbitragehof dient te vragen uitspraak te doen op de ten deze opgeworpen vraag, zelfs wanneer het Arbitragehof reeds uitspraak heeft gedaan op een vraag met hetzelfde onderwerp ».

3. Het arrest dat het Hof van Cassatie hier bedoelt, is arrest nr. 8/91 van 18 april 1991 van het Arbitragehof dat heeft geantwoord op een vraag die eveneens betrekking had op artikel 118, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, maar dan in een zaak waarin de betrokkene een vroeger uitstel had genoten op basis van artikel 10, § 2, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, in de redactie die het had vóór de wet van 16 juni 1987, en niet op grond van artikel 10, § 1, 8, van diezelfde wetten. Dat artikel 10, § 2, 1°, was als volgt geformuleerd :

« Hebben recht om uitstel te bekomen, zoals bepaald in § 1, met dien verstande evenwel dat de leeftijd van 23 jaar, die het jaartal van de laatste lichte bepaaft, op 25 jaar wordt gebracht :

1° de ingeschrevenen die regelmatig de volledige dagcursussen volgen, hetzij aan één van de vier universiteiten of aan een daarmee gelijkgestelde onderwijsinrichting, hetzij aan een andere door het Rijk georganiseerde, erkende of gesubsidieerde Belgische hogere onderwijsinrichting, waarvan de studiecycclus ten minste drie jaren omvat, hetzij aan een gelijkwaardige buitenlandse universiteit of hogere onderwijsinrichting »

In dat arrest heeft het Hof « voor recht [gezegd dat] artikel 118, § 2, van de [...] dienstplichtwetten [...] de artikelen 6 en *6bis* van de Grondwet niet [schendt] ».

III. De rechtspleging voor het Hof

De prejudiciële vraag is bij het Hof aanhangig gemaakt door overzending van een expeditie van de voormelde verwijzingsbeslissing, die op 6 mei 1992 ter griffie is ontvangen.

Bij beschikking van dezelfde dag heeft de voorzitter in functie de leden van de zetel van het Hof aangewezen conform de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben op 21 mei 1992 geoordeeld dat er geen aanleiding was om ten deze de artikelen 71 en volgende van de voormelde bijzondere wet toe te passen.

Overeenkomstig artikel 77 van de organieke wet is van de verwijzingsbeslissing kennisgegeven bij op 26 mei 1992 ter post aangetekende brieven, die op 27 mei en 1 juni 1992 aan de geadresseerden ter hand zijn gesteld.

Het bij artikel 74 van de voormelde wet voorgeschreven bericht is in het *Belgisch Staatsblad* van 10 juni 1992 bekendgemaakt.

H. Jacquemin, wonende in Botswana, die woonplaats heeft gekozen ten kantore van Mr. A. Goldschmidt, advocaat te 1170 Brussel, Terhulpesteenweg 187, en de Ministerraad, vertegenwoordigd door de Eerste Minister, met ambtswoning te 1000 Brussel, Wetsstraat 16, hebben ieder bij respectievelijk op 1 juli 1992 en 13 juli 1992 ter post aangetekende brieven een memorie ingediend.

Afschriften van die memories zijn conform artikel 89 van de organieke wet overgezonden bij op 1 september 1992 ter post aangetekende brieven, die op 2 september 1992 aan de geadresseerden ter hand zijn gesteld.

H. Jacquemin en de Ministerraad hebben ieder bij respectievelijk op 18 september 1992 en 1 oktober 1992 ter post aangetekende brieven een memorie van antwoord ingediend.

Bij beschikking van 5 november 1992 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, tot 6 mei 1993 verlengd.

Bij beschikking van 7 januari 1993 is rechter J. Delruelle als lid van de zetel aangewezen ter vervanging van rechter D. André, die tot voorzitter is verkozen en later in ruste is gesteld.

Bij beschikking van 9 maart 1993 is rechter L. François als lid van de zetel aangewezen ter vervanging van rechter M. Melchior, die de functie van voorzitter waarneemt en later tot voorzitter is verkozen.

Bij beschikking van 9 maart 1993 heeft het Hof de partijen verzocht bijkomende inlichtingen te verschaffen, heeft het de zaak in gereedheid verklaard en bepaald dat de zaak voorkomt op de terechtzitting van 1 april 1993.

Van die beschikking is aan de partijen kennisgegeven, die, evenals hun advocaten, van de datum van de terechtzitting op de hoogte zijn gebracht bij op 9 maart 1993 ter post aangetekende brieven, die op 10 en 11 maart 1993 aan de geadresseerden ter hand zijn gesteld.

H. Jacquemin heeft bij op 25 maart 1993 ter post aangetekende brief een « nota van antwoord » overgezonden en de Ministerraad heeft bij op 26 maart 1993 ter post aangetekende brief een « zittingsnota » neergelegd.

Op de terechtzitting van 1 april 1993 :

- zijn verschenen :
- . Mr. A. Goldschmidt, advocaat bij de balie te Brussel, voor H. Jacquemin;
- . Mr. E. Gillet *loco* Mr. P. Lambert, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;
- hebben de rechters P. Martens en L.P. Suetens verslag uitgebracht;
- zijn voornoemde advocaten gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd conform de artikelen 62 en volgende van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

IV. *In rechte*

- A -

A.1. Na de feitelijke elementen van de zaak in herinnering te hebben gebracht, voert H. Jacquemin in zijn proceduristukken de volgende juridische argumenten aan.

Hij legt de overgangsbepaling van artikel 118, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten in die zin uit dat zij de bedoeling van de wetgever weergeeft om alle ingeschrevenen die op het ogenblik van hun vroegere aanvragen om uitstel buiten Europa verbleven en de wil hadden om zich werkelijk en gewoonlijk daar te vestigen, los van de wettelijke basis van hun aanvragen, het voordeel van die bepaling te laten genieten. Hij herinnert aan sommige bewoordingen van het arrest nr. 8/91 van het Arbitragehof en leidt daaruit af dat, hoewel de in dat arrest gegeven interpretatie die gebaseerd is op artikel 10, § 2, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, dat duidelijk de voorwaarden voor de toepassing stelde (studie aan een buitenlandse universiteit) gegrond kan lijken, zij niet kan worden uitgebreid tot artikel 10, § 1, 8°, van dezelfde gecoördineerde wetten, waarvan de algemene termen niet laten vermoeden of de ingeschrevene de wil heeft zich niet duurzaam buiten Europa te vestigen. H. Jacquemin is van oordeel dat artikel 10, § 2, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, in die mate, gelet op de algemene formulering ervan, artikel 10, § 4, 5°, van die wetten overlapt voor de ingeschrevenen die tussen 19 en 23 jaar oud zijn. In dat opzicht is hij van mening dat de termen « werkelijke en gewone » vóór het woord « verblijfplaats » in de artikelen 10, § 4, 5° en 12, § 1, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten geen hechte en duurzame band van het individu met de gekozen plaats kunnen uitdrukken, in ieder geval niet méér dan de situatie van een persoon die studeert aan een universiteit in het buitenland.

A.2. De Ministerraad is van mening dat er slechts een schijnbaar verschil is tussen de zaak die aanleiding heeft gegeven tot arrest nr. 8/91 van het Arbitragehof en deze zaak: het Hof heeft daarin het onderscheid erkend dat de wetgever heeft ingevoerd tussen de ingeschrevenen die hun bedoeling te kennen hebben gegeven zich duurzaam buiten Europa te vestigen, dus diegenen die hun aanvraag om uitstel hebben ingediend op grond van artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, en de ingeschrevenen die tijdelijk buiten Europa zijn om studieredenen of om een niet gespecificeerd motief, dus respectievelijk diegenen die hun aanvraag om uitstel hebben ingediend op grond van de artikelen 10, § 2, 1°, en 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten. Het criterium van onderscheid, waarvan het Hof erkend heeft dat er een objectieve en redelijke verantwoording voor bestaat, is de wil om duurzaam buiten het Europese continent te leven.

In het stelsel dat van kracht was vóór 1987, was de wetgever van mening dat de ingeschrevene, door zijn aanvraag om uitstel te gronden op artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, zijn bedoeling te kennen had gegeven om duurzaam buiten Europa te leven en derhalve had bewezen dat hij voldeed aan de voorwaarden voor vrijlating die waren voorgeschreven bij het oude artikel 12, § 1, 1°, van die wetten; onder dat

stelsel moest de ingeschrevene, die zijn aanvraag enkel had gegrond op de artikelen 10, § 2, 1°, en 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, bij het indienen van de aanvraag om vrijlating ook diezelfde wil te kennen geven om duurzaam buiten Europa te leven. Door in 1987 artikel 118, § 2, in de gecoördineerde dienstplichtwetten in te voegen, heeft de wetgever gesteld dat het bewijs van die wil niet meer op het ogenblik van de aanvraag om vrijlating diende te worden geleverd, maar vroeger bij de indiening van de voorafgaande aanvraag om uitstel op grond van artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde wetten.

Tot slot is de Ministerraad van mening dat universitaire studie in het buitenland, grondslag voor een uitstel toegekend op grond van artikel 10, § 2, 1°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, evenzeer als een verblijf in het buitenland, grondslag van een uitstel toegekend op basis van artikel 10, § 1, 8°, van die wetten, in feite - maar meer in rechte volgens het stelsel van artikel 118, § 2 - een bedoeling om zich buiten Europa te vestigen, tot uiting kan brengen. De rechtspraak van arrest nr. 8/91 van het Hof moet dus ten deze worden bevestigd; zij moet ook worden bevestigd wanneer het Hof daarin uiteenzet dat de artikelen 6 en *6bis* van de Grondwet niet vereisen dat een overgangsbepaling tot doel zou hebben een vroegere situatie onveranderd te handhaven.

- B -

B.1. Vóór de inwerkingtreding van de wet van 16 juni 1987:

- kon de ingeschrevene die zijn werkelijke en gewone verblijfplaats buiten Europa had, krachtens het oude artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde wetten uitstel krijgen tot de leeftijd van 30 jaar;

- kon de ingeschrevene van meer dan 23 jaar oud die, na de leeftijd van 18 jaar, zijn werkelijke en gewone verblijfplaats gedurende ten minste 5 jaar buiten Europa had, krachtens het oude artikel 12, § 1, 1°, van de gecoördineerde wetten vrijlating op zogenaamde « morele grond » krijgen.

De mogelijkheid tot vrijlating als bepaald in het oude artikel 12, § 1, 1°, werd met ingang van 1 januari 1987 afgeschaft. Bij wege van overgangsregeling, staat de bepaling die in de prejudiciële vraag aan de orde is toe, dat de ingeschrevenen die met de lichte 1987 ten minste één uitstel hebben gekregen wegens werkelijke en gewone verblijfplaats buiten Europa, een vrijlating genieten (of het aantal uitstellen dat ertoe leidt) wanneer zij gedurende ten minste vijf jaar zulk een verblijfplaats hebben gehad.

B.2. Aangezien de bij voormeld artikel 12, § 1, 1°, beoogde vrijlating volgens de bewoordingen van die bepaling niet afhankelijk was van uitstellen verkregen op grond van de werkelijke en gewone verblijfplaats buiten Europa, was het mogelijk dat ingeschrevenen met verblijfplaats in het buitenland en die op grond van artikel 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten uitstel hadden gekregen, het bewijs konden leveren dat zij gedurende vijf jaar en onder de bij het oude artikel 12, § 1, 1°, beoogde voorwaarden hun werkelijke en gewone

verblijfplaats buiten Europa hadden ; het was derhalve mogelijk dat zij krachtens die bepaling een vrijlating op morele grond kregen. Artikel 118, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten blijkt derhalve een voorwaarde te hebben toegevoegd voor het toekennen van de bij het oude artikel 12, § 1, 1°, beoogde vrijlating; die bijkomende voorwaarde brengt een verschil in behandeling tot stand onder de ingeschrevenen die gedurende vijf jaar hun « werkelijke en gewone verblijfplaats buiten Europa » hadden, naargelang zij op die grond of gewoon wegens hun « verblijf in het buitenland » uitstel hebben gekregen.

B.3. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en van de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen zou worden ingesteld, voor zover voor het criterium van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld met inachtneming van het doel en de gevolgen van de bestreden maatregel en van de aard van de terzake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat de aangewende middelen redelijkerwijze niet evenredig zijn met het beoogde doel.

B.4. De artikelen 6 en *6bis* van de Grondwet vereisen niet dat een overgangsbepaling tot doel zou hebben een vroegere situatie ongewijzigd te handhaven; elke wetswijziging zou onmogelijk worden, mocht worden aangenomen dat een nieuwe bepaling de voormelde grondwetsbepalingen zou schenden om de enkele reden dat zij de toepassingsvoorwaarden van de vroegere bepaling zou beperken.

Door bij de eventuele toekenning van de vrijlating enkel de ingeschrevenen in aanmerking te nemen die een uitstel hadden gevraagd en gekregen wegens werkelijk en gewoonlijk verblijf buiten Europa, heeft de wetgever evenwel geen rekening gehouden met de bijzondere situatie van de ingeschrevenen die werkelijk en gewoonlijk buiten Europa verblijven doch een of meer vroegere uitstellen hebben gevraagd op grond van artikel 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, terwijl zij in feite voldoen aan de voorwaarde die is voorgeschreven bij artikel 10, § 4, 5°, van de gecoördineerde wetten. Die twee bepalingen konden immers identieke situaties beogen wanneer de in het buitenland verblijvende aanvragers van uitstel hun werkelijk en gewoonlijk verblijf buiten Europa hadden en zij tussen 19 en 23 jaar oud waren. Door hun vroegere aanvraag om uitstel te gronden op artikel 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde wetten, hebben die ingeschrevenen niet noodzakelijk hun bedoeling te kennen gegeven zich niet buiten Europa te

vestigen; bij het aannemen van de overgangsbepaling van artikel 118, § 2, van de gecoördineerde wetten kon de wetgever niet vermoeden dat zulks hun bedoeling was. Daarentegen heeft hij een dergelijk vermoeden kunnen hebben wanneer de vroegere aanvraag om uitstel was gegrond op artikel 10, § 2, 1°, van de gecoördineerde wetten, dus op universitaire studie in het buitenland, aangezien die niet de wil te kennen geeft te verblijven in het land waar die studie werd gedaan.

Om die redenen,

Het Hof

zegt voor recht :

artikel 118, § 2, van de op 30 april 1962 gecoördineerde dienstplichtwetten, in die wetten ingevoegd door artikel 34 van de wet van 16 juni 1987, schendt de artikelen 6 en *bis* van de Grondwet in zoverre het geen rekening houdt met de situatie van de ingeschrevenen die, werkelijk en gewoonlijk buiten Europa verblijf houdend, ten minste één uitstel hebben gevraagd op grond van artikel 10, § 1, 8°, van de gecoördineerde dienstplichtwetten.

Aldus uitgesproken in het Frans en in het Nederlands, conform artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 19 mei 1993.

De griffier,

De voorzitter,

H. Van der Zwalmen

M. Melchior